

15. Тертишніков В.І. Цивільний процес України (лекції): Навч.-практ. посіб. – Харків: ФО-П Вапнярчук Н. М., 2009. – 320 с.

16. Цивільне процесуальне право України: Академічний курс: Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. – К.: Ін Юре, 2005. – 624 с.

УДК 343.12

Н.В. Ковальова

■ ДОСТУП ДО ПРАВОСУДДЯ ■ НА ДОСУДОВОМУ СЛІДСТВІ

У статті піддано дослідженню теоретичні та практичні питання доступності до правосуддя у кримінальному судочинстві, в тому числі й щодо окремих суб'єктів. Розглядається співвідношення судового контролю та доступності правосуддя.

Ключові слова: *доступ до правосуддя, судовий контроль, судовий захист.*

В статье рассмотрены теоретические и практические вопросы доступности правосудия в уголовном судопроизводстве, в том числе и в отношении конкретных субъектов. Рассматриваются соотношения понятий судебного контроля и доступности правосудия.

Ключевые слова: *доступность правосудия, судебный контроль, судебная защита.*

There was reviewed theoretical and practical questions access to justice in criminal proceedings, including the in relation to specific subjects in the article. There are the term judicial control and access to justice.

Key words: *access to justice, judicial control, judicial protection*

Діюче українське законодавство однозначно визначає, що захист прав та законних інтересів осіб у кримінальному судочинстві повинен відбуватися весь час провадження у кримінальній справі, в тому числі і під час досудового слідства.

Однім із дієвих механізмів, котрий є майже універсальним засобом захисту прав людини є судовий захист, до якого повинен мати доступ будь-який учасник кримінального процесу. Останні часи на сторінках наукових публікацій все частіше постають два важливих, і на наш погляд, взаємопов'язаних питання – реалізація судового контролю та проблеми доступу до правосуддя.

Цим питанням присвячені наукові праці, як українських вчених Ю.М. Грошевого, І.Є. Марочкина, Н.В. Сібільової, В.Т. Маляренка, О.Г. Шило, так і низка робіт вчених країн С НД – В.О. Лазаревої, В.П. Кашепова та інших.

Як одне, так і інше питання викликають досить жваве обговорення у наукових колах та у практичних працівників.

Не можливо заперечувати, що реалізація судового контролю на досудовому слідстві напряму пов'язана з питаннями забезпечення доступу до правосуддя. Але на жаль, як на законодавчому рівні, так і в наукових колах зв'язок та взаємодія між цими поняттями зостаються досі не достатньо дослідженими й вивченими, суперечливими й досить не визначеними на законодавчому рівні.

Саме це спонукало автора зробити спробу щодо розв'язання деяких аспектів цього досить складного питання.

Однією з умов реалізації права кожної особи на судовий захист є забезпечення державою доступності та ефективності правосуддя, в тому числі й на досудових стадіях кримінального судочинства. Приділяючи увагу питанням реалізації доступу до правосуддя міжнародна спільнота розробила й закріпила мінімальні стандарти доступу до правосуддя, які знайшли відображення в міжнародних документах, таких як Міжнародному пакті про громадянські та політичні права, Конвенції про захист прав людини та основних свобод, Резолюціях та Рекомендаціях Комітету міністрів Ради Європи тощо, які ратифіковані Верховною Радою України [5, 170].

Одним із заходів, які держава зобов'язана застосувати для забезпечення доступу до правосуддя, відповідно до міжнародних документів є використання певних засобів щодо покращення системи та процедури оскарження дій та рішень осіб, які здійснюють провадження у справі.

Доступ до правосуддя - це можливість реалізації особою свого права на судовий захист своїх прав та законних інтересів, з однієї сторони, і обов'язок держави забезпечити особі судовий захист. А однією зі складових захисту прав та законних інтересів особи є судовий контроль на досудовому слідстві. В реалізації судового контролю на досудовому слідстві зацікавлені, як держава, так і окремі особи, які приймають участь у кримінальному провадженні. Ця зацікавленість забезпечується тим, що всім учасникам кримінального судочинства гарантується можливість домагатися захисту, як публічних, так і власних інтересів законними методами [3, 76].

Слід зауважити, що реалізація судом повноважень на судовий контроль відбувається не за власним почином, а за ініціативою конкретної особи, права чи свободи якої порушені. Крім порушених прав, особа повинна також мати певні підстави щодо доступу до правосуд-

дя, тобто на звертання до суду. Наявність права на звертання до суду визначена безпосередньо в нормах КПК, де закріплено право певного учасника кримінального процесу на можливість судового захисту.

Таким чином, реалізація судового контролю можлива тільки при наявності доступу до правосуддя певної особи.

На жаль, не всі питання захисту прав, свобод та інтересів особистості судом на досудовому слідстві знайшли відображення в законодавстві. А відсутність деяких питань, щодо захисту певних осіб в законодавстві, може спричинити закриття доступу до правосуддя й реалізацію повноважень суду на судовий контроль.

З цього приводу слід звернути увагу на обмеженість деяких учасників судочинства, щодо можливості оскаржувати рішення органів досудового слідства. Наприклад, особа, якій злочином заподіяно шкоду, не може приймати участь в розгляді скарги на постанову про порушення кримінальної справи й висловити свою точку зору щодо обґрунтованості й законності цього рішення. Про розгляд такої скарги особі, якій заподіяно шкоду навіть не повідомляється. Тобто, доступ до правосуддя (відсутнє право звернення цієї особи до суду) цієї особи вже обмежено. Це пов'язано з відсутністю правового статусу особи, що потерпіла від злочину на цьому етапі провадження.

Питання доступу до правосуддя особи, яка потерпіла від злочину, вже досліджувалося Інститутом вивчення проблем злочинності Академії правових наук України [4], в рамках якого зроблено висновки про те, що доступ до правосуддя це нормативно закріплена та забезпечена державою реальна можливість кожної зацікавленої особи на безперешкодне звернення до компетентних державних органів (дізнання, слідства, прокурора) та суду за відновленням своїх порушених злочином прав, свобод та законних інтересів, без якого особа не може реалізувати право на судовий захист. Й це право має декілька складових елементів права: на звернення до компетентних державних органів за захистом; на одержання кваліфікованої правової допомоги, в тому числі й безоплатної; на ініціювання кримінального переслідування за злочини, перелічені у законі; на відмову у кримінальному переслідуванні [2, 8].

Така точка зору, з нашого погляду є обґрунтованою й виваженою, але потребує деяких доповнень. Розглядаючи питання щодо захисту прав, свобод та законних інтересів у кримінальному судочинстві, звертає на себе увагу можливість захисту особи двома правозахисними органами - прокуратурою та судом.

На досудових стадіях провадження у справі, повноваження цих самостійних державних органів щодо можливості усунення порушень закону й поновлення порушених прав мають, як певні схожості, так і відмінності.

Наприклад, підстави для початку перевірки, щодо порушення прав, свобод чи законних інтересів особи, та процесуальний порядок перевірки суттєво відрізняються.

По-перше, для прокурора здійсненні перевірки законності порушення кримінальної справи чи відмови в порушенні кримінальної справи - є обов'язком. Ця діяльність є однією із складових наглядової функції прокурора за діяльністю органів, що здійснюють дізнання, досудове слідство та оперативно-розшукову діяльність.

Суд починає провадження щодо перевірки постанови про порушення кримінальної справи чи відмову в порушенні кримінальної справи тільки при наявності скарги зацікавленої особи.

По-друге, при розгляді скарги на постанову про порушення кримінальної справи, прокурор дещо обмежений в своїх можливостях. Він має право скасувати постанову про порушення кримінальної справи тільки у разі, якщо у справі ще не проводились слідчі дії.

Для суду ж таких обмежень не існує. Він має право скасувати постанову про порушення кримінальної справи на будь-якому етапі досудового провадження. З цього приводу, досить слушною є точка зору, щодо якої логічним було б вважати, що і прокурор, і суд, будучи компетентними державними органами й маючи один і той же об'єкт (рішення) для перевірки під час досудового слідства, повинні мати однакові правові умови та строки при розгляді скарг [1, 97].

Законодавець, надаючи право переглядати рішення про початок провадження прокурору й суду не розмежує їх повноваження, не визначає де закінчуються повноваження прокурора, а де починаються повноваження суду.

Більшість скарг на постанови про порушення кримінальної справи, надходять на дії органів дізнання чи слідчого, а не на дії прокурора, який своєчасно не відреагував на порушення закону, хоча чинне законодавство не обмежує доступ до правосуддя, попереднім звертанням зі скарою до прокурора.

З нашої точки зору, захист прав, свобод та законних інтересів особистості у кримінальному судочинстві повинно складати виважену систему, в якій дії прокуратура й суду повинні бути єдиними й послідовними. І завершальним елементом у цій системі повинен стати

судовий контроль. Тобто, скарга особи до суду повинна розглядатися тільки у разі відмови прокурора її задовольнити, або розглянути, або у випадках коли прокурор вже перевірів таку справу й не знайшов підстав для відміни рішення органів досудового слідства.

Саме така система захисту прав особистості у кримінальному судочинстві буде відповідати сучасним реаліям і не дублювати повноваження прокурора й суда.

Використана література:

1. Беднарська В.М. Щодо деяких аспектів діяльності суду на досудовому слідстві. // Вісник ЛДУВС імені Е.О.Дідоренка. -№3 - 2009.- С.95-102
2. Давіденко С.В. Потерпілий як суб'єкт кримінально-процесуального доказування. - Автор. Дис...канд.юрид. наук. - Харків, 2007. - С. 8. - 20 с.
3. Маркуш М.А. Принцип змагальності в кримінальному процесі України: Монографія. - Харків: Видавець СПД ФО Вапнярчук Н.М., 2007. - 207с.
4. Потерпілий від злочину (міждисциплінарне правове дослідження) / Колектив авторів. За заг. ред. Ю.В. Бауліна, В.І.Борисова. - Х.: Вид-во Кроссрууд, 2008. - 364 с.
5. Шило О.Г. Проблеми забезпечення потерпілому доступу до правосуддя на досудових стадіях кримінального процесу // Потерпілий від злочину (міждисциплінарне правове дослідження) / Колектив авторів. За заг. ред. Ю.В. Бауліна, В.І.Борисова. - Х.: Вид-во Кроссрууд, 2008. - С. 170-184.

УДК 343.415+342.342.849.3 (477)
Т. Стурова

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА САНКЦІЙ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТАТТЕЮ 159¹ КК УКРАЇНИ

У статті проаналізовано зміст кримінально-правових санкцій, передбачених у ч. 1 та ч. 2 ст. 159¹ КК України, та сформульовано пропозиції щодо їх вдосконалення.

Ключові слова: *вибори, вид і розмір покарання, фінансування виборчої кампанії, санкція кримінально-правової норми.*

В статье проанализировано содержание криминально-правовых санкций, предусмотренных в ч. 1 и ч. 2 ст. 159¹ КК Украины, и сформулированы предложения относительно их совершенствования.

Ключевые слова: *выборы, вид и размер наказания, финансирование избирательной кампании, санкция уголовно-правовой нормы.*